

Radosław Janiak

**OSADA KULTURY ŁUŻYCKIEJ W RYCHŁOWICACH
GM. WIELUŃ, WOJ. SIERADZKIE, STAN. 1**

WSTĘP

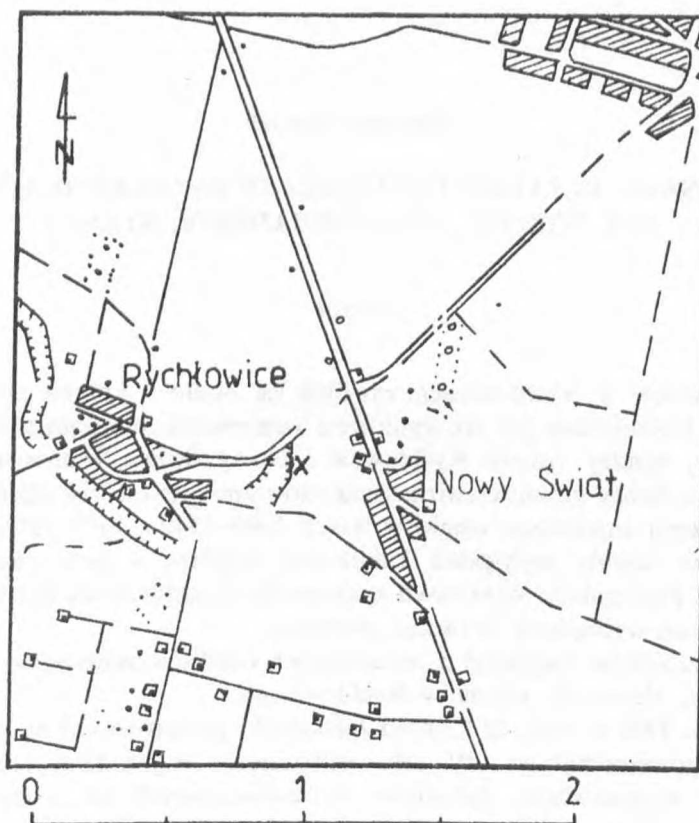
Stanowisko¹ w Rychłowicach znajduje się około 3 km na południe od Wielunia. Usytuowane jest na wyniosłym wzniesieniu, biegnącym z południa na północ, między wsiami Rychłowice i Nowy Świat. Wzniesienie to, ze względu na dobry gatunek żwiru, eksploatowane jest od kilkudziesięciu lat. Największemu zniszczeniu uległo w latach 1943–1945 i 1947–1950, kiedy to rozwieszona została największa kulminacja wzgórza o powierzchni około 10 000 m². Pozostałości stanowiska znajdowały się głównie wzdłuż wschodniej i południowo-wschodniej krawędzi żwirowni.

Część zabytków (zagięły) ze zniszczonych obiektów zabezpieczył wówczas J. Latocha, kierownik szkoły w Rychłowicach.

29 maja 1958 r. prof. dr Konrad Jażdżewski przeprowadził na stanowisku badania powierzchniowe. W celu uchronienia najbardziej zagrożonych obiektów, Konserwator Zabytków Archeologicznych na ówczesne woj. łódzkie, mgr Henryk Wiklak, w dniach 1–13 czerwca 1959 r. przeprowadził ratownicze badania wykopaliskowe, które objęły część wschodniej krawędzi żwirowni. Wytyczono wtedy 10 odcinków (I–X) o wymiarach 5 × 5 m każdy, w których odkryto 18 jam. W roku 1963 ponownie podjęto badania ratownicze, trwające od 5 do 28 lipca. Były one finansowane przez Konserwatora Zabytków Archeologicznych na woj. łódzkie. Pracami kierował

¹ Stanowisko w Rychłowicach było przedmiotem pracy magisterskiej autora *Osada z IV–V okresu epoki brązu w Rychłowicach, woj. sieradzkie*, 1994. Maszynopis znajduje się w archiwum Katedry Archeologii UŁ. Materiały oraz dokumentację udostępniło Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi. W tym miejscu chciałbym podziękować dyrektorowi muzeum, Panu doc. drowi hab. Ryszardowi Gryglowi oraz Panu mgrowi Zdzisławowi Kaszewskiemu za okazaną pomoc oraz cenne uwagi.

mgr Zdzisław Kaszewski. Wytyczono dziewięć odcinków (XI–XIX) o wymiarach 5×5 m każdy, w których odkryto osiem obiektów.

Rys. 1. Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1. X – położenie stanowiska

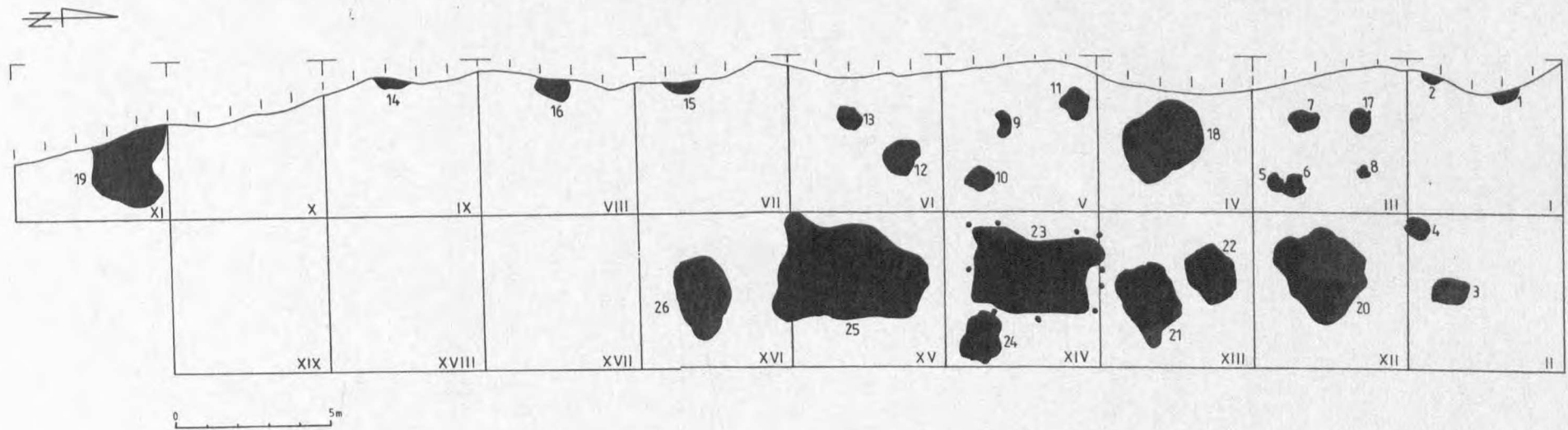
W pierwszej publikowanej informacji Rychłowice wymienione są jako miejsce odkrycia przed 1877 r. trzech brązowych naczyników oraz kilkunastu szklanych paciorków, które faktycznie pochodziły ze znaleziska w Rychłowicach².

W literaturze przedmiotu osada w Rychłowicach została zaliczona przez Z. Kaszewskiego do podgrupy kępińskiej grupy górnośląsko-małopolskiej

² Tę błędną informację podał w swej pracy J. Żurek, *Pradzieje Ziemi Wieluńskiej*, Wieluń 1936, s. 69. Uwagi na ten temat przedstawił Z. Durczewski, *Halsztacki skarb brązowy z Rychłowic w pow. wieluńskim*, „Przegląd Archeologiczny” 1937–1939, t. 6, s. 252–254 oraz tenże [rec.], J. Żurek, *Pradzieje Ziemi Wieluńskiej*, „Przegląd Archeologiczny” 1937–1939, s. 326.

Tablica I

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
Plan rozmieszczenia obiektów osadniczych. Jamy I-X - badania 1959 r.; XI-XIX - badania 1963 r.

kultury łużyckiej³. Wymienia on i zamieszcza również rysunek grocika strzały odkrytego na tym stanowisku⁴.

Należy zaznaczyć, iż udostępniona mi zachowana dokumentacja muzealna była niekompletna. Brak w niej opisów jam 2–10 oraz planów jam 12 i 18. W kilku przypadkach nie zachował się w inwentarzu materiał kostny, który nie został wcześniej poddany badaniom osteologicznym⁵. Plany jam – w niniejszym artykule – publikowane są zgodnie z oryginałami w zachowanej dokumentacji. W przypadku profili jam, z badań 1963 r., na linii profilowanej zaznaczono głębokość (w centymetrach), na jakiej pod powierzchnią ziemi jama się zarysowała.

OPIS MATERIAŁU

Jama 1. Na głębokości 20 cm w ścianie żwirowni zarysowała się częściowo zniszczona jama o wymiarach 90×40 cm i głębokości 40 cm. Wypełnisko stanowił szary piasek z węglami drzewnymi.

1. Przykrawędny fragment szyjki naczynia chropowatego, jasnobrunatnego. Szyjka wychylona na zewnątrz. 2. Fragment naczynia z zaokrąglonym, być może dwustożkowatym, brzuścem. Wysoka, prawie cylindryczna, szyjka, wylew lekko wychylony. Na szyjce poziomo przekłute uszko (tabl. XI 2). 3. Fragment dna. 4. Fragment o powierzchni gładzonej, ornamentowany poziomym żłobkiem i trzema dołkami nad nim, ciemnoszary. 5. Fragment naczynia dwustożkowatego. Brzusiec zdobiony biegnącymi ukośnie żłobkami, szarozółty. 6. Fragment wylewu czerpaka. 7. Fragment talerza z ornamentem niewielkich, płytkich dołków. 8. Fragment wylewu z nalepionym guzkiem, brunatny. 9. Fragment z odłamanym taśmowatym uchem. 10. Fragment zagiętego do wewnątrz wylewu miski. 11. Fragment wylewu karbowanego palcem. Około 1,5 cm pod krawędzią, od strony zewnętrznej, lekki załom. 12. Fragment naczynia o powierzchni gładzonej z listwą oddzielającą szyję od brzuśca. 13. Dwa fragmenty szyi (jeden z zachowanym niewielkim odcinkiem wylewu). 14. Częściowo zrekonstruowana amfora z wyraźnie wyodrębnioną, wysoką szyją. Barki brzuśca zdobione grupami ukośnych żłobków rozdzielonych dołkami. Barwa czarna (tabl. XI 1). 15. Fragment grubociennego naczynia chropowatego. 16. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 17. Żarna z rozcieraczem. 18. Fragmenty przepalonych kości.

³ Z. Kaszewski, *Kultura łużycka w Polsce Środkowej*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” 1975, Ser. archeologiczna, t. 22, s. 138, ryc. 4.

⁴ Tamże, s. 139, tabl. VI 15.

⁵ Zachowana dokumentacja w MAiE w Łodzi.

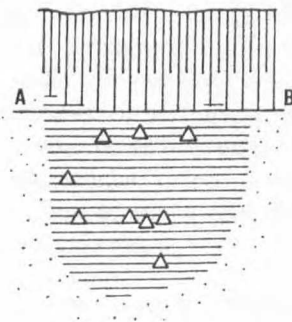
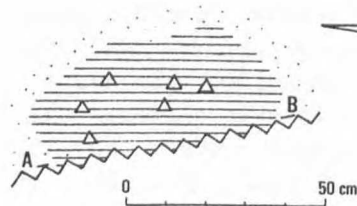

Jama 2 (tabl. II).

1. Fragment naczynia o powierzchni gładzonej, ornamentowany ukośnymi żłobkami, czarny. 2. Fragment wylewu miski z odtrąconym taśmowatym uchem, jasnoczerwony. 3. Dwa fragmenty wylewów naczyń o powierzchni chropowatej. 4. Fragment szyi z zachowanym krótkim odcinkiem wylewu. 5. Fragmenty wałeczkowatych uch. 6. Fragmenty kubka z dolną częścią taśmowatego ucha. Pod uchem ornament dołków, na uchu dwie pionowe, ryte kreski, czarny (tabl. XI 8). 7. Fragment dużego naczynia, prawdopodobnie dwustożkowatego, ornamentowanego ukośnymi, szerokimi żłobkami, między nimi dołek. Barwa jasnobrunatna. 8. Zrekonstruowana miseczka z wylewem na zewnątrz i wklęsło-wypukłym dnem, czarna (tabl. XI 4), 9. Dwa fragmenty den naczyń o powierzchni gładzonej. 10. Cztery fragmenty talerzy zdobionych dołkami paznokciowymi, w tym jeden o drugiej powierzchni lekko gładzonej (tabl. XI 7). 11. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 12. Wypalona w ogniu bryłka gliny z zachowanymi odciskami palców.

Tablica II

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. I
Jama 2, odcinek I. Plan płaski i profil

Legenda do tablic II-X

	warstwa próchniczna		krawędź żwirowni		kamień
	wypełnisko jamy		ceramika		węgiel drzewny
	ziemia narzucona ze żwirowni		piasek calcowy		grudki polepy

Jama 3.

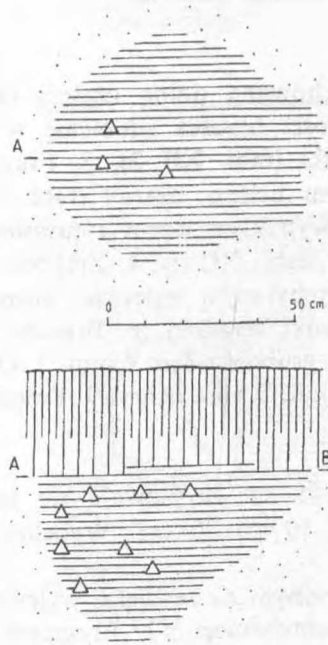
1. Fragment wylewu naczynia o powierzchni gładzonej. 2. Fragment naczynia grubościennego zdobionego ukośnymi kreskami, żółtobrązowy. 3. Fragment szyi dużego naczynia, czarny. 4. Fragment różnych naczyń o powierzchni chropowatej.

Jama 4 (tabl. III).

1. Fragment wylewu naczynia chropowatego. 2. Taśmowate ucho kubka, jasnobrunatne. 3. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Tablica III

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
Jama 4, odcinek II. Plan płaski i profil

Jama 5.

1. Fragment miski barwy czarnej. 2. Fragment dna z przydenną częścią brzośca. 3. Fragmenty naczyń chropowatych i gładzonych. 4. Nie wykończony toporek kamienny. Obydwa końce są tępe. W pobliżu obucha znajduje się nadwiercony otwór. Długość 12 cm, szerokość 3,2 cm (tabl. XI 5). 5. Fragmenty przepalonych kości.

Jama 6.

1. Fragment naczynia, które nad załomem zdobione jest nalepionym guzkiem, a pod nim dołkiem, barwa jasnobrunatna. 2. Fragmenty wylewów naczyń chropowaconych. 3. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Jama 7.

1. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 2. Grudka polepy.

Jama 8.

1. Częściowo zrekonstruowana nieornamentowana amfora z wyraźnie wyodrębnioną szyją rozszerzającą się ku górze. Barwa czarna (tabl. XI 3). 2. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 3. Grudki polepy.

Jama 9.

1. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Jama 10 (tabl. IV).

1. Fragment kubka z zachowaną dolną częścią taśmowatego ucha, czarny. Na największej wydętości brzuśca zdobienie w postaci ukośnych żłobków. Pod uchem trzy dołki (tabl. XII 2). 2. Fragment nieornamentowanego kubka z taśmowatym uchem, czarny (tabl. XI 6). 3. Zrekonstruowany czerpak z wklęsło-wypukłym dnem i taśmowatym uchem wystającym ponad wylew, czarny (tabl. XII 3). 4. Zrekonstruowana miseczka z wklęsło-wypukłym dnem i wychylonym wylewem, brunatna (tabl. XII 1). 5. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 6. Brązowy drut o przekroju czworokątnym. Długość 6,3 cm, grubość około 4 mm. 7. Odłupek krzemieny z retuszem krawędzi (tabl. XI 9). 8. Bryłka ochry. 9. Fragmenty przepalonych kości.

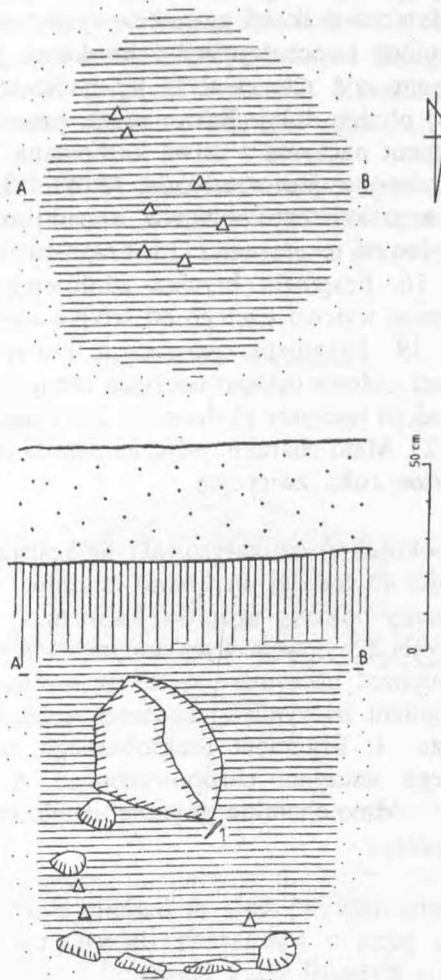
Jama 11. Na głębokości 45 cm zarysowała się jama o wymiarach 100×100 cm i głębokości od 10 do 30 cm. Wypełnisko stanowił szary piasek z węglami drzewnymi.

1. Fragment czarki z wychylonym na zewnątrz wylewem, jasnobrunatny. 2. Fragment talerza nieornamentowanego. 3. Fragment wylewu naczynia gładzonego. 4. Fragment naczynia zdobionego prawie poziomymi kreskami, ciemnobrunatny. 5. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 6. Fragment przepalonej kości.

Jama 12. Na głębokości 30 cm zarysowała się owalna jama o wymiarach 120×120 cm i głębokości 120 cm. Jej wypełnisko stanowiła czarna ziemia z węglami drzewnymi. Dno wyłożone niewielkimi kamieniami eratycznymi.

Tablica IV

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
 Jama 10, odcinek V. Plan płaski i profil. 1 – drut brązowy

1. Fragment talerza zdobionego dołkami paznokciowymi. 2. Fragment chropowatego naczynia z wylewem wychylonym na zewnątrz. 3. Fragmenty wylewów dwóch naczyń gładzonych. 4. Fragment wylewu naczynia z cylindryczną szyjką. 5. Fragment czernionego, małego naczynia wazowatego lub amforki. Szyja oddzielona od brzuśca wyraźnym załomem, dodatkowo

ozdobionego równoległymi, dookólnymi kreskami. Pod nimi (na brzuścu) grupa ukośnych kresek (tabl. XII 4). 6. Fragment naczynia ornamentowanego pionowymi żłobkami. 7. Fragment garnka chropowatego (tabl. XIII 1). 8. Fragmenty grubościennego naczynia o powierzchni gładzonej. 9. Fragment wylewu grubościennego, chropowatego naczynia tulipanowatego. 10. Fragmenty talerzy: dwa zdobione dołkami paznokciowymi, trzy zdobione dołkami palcowymi, dwa zdobione koncentrycznymi kreskami, jeden fragment niezdobiony. 11. Fragment szyi naczynia. U jej podstawy nalepiony guzek, pod nim (na brzuścu) płytkie dołki. Barwa szara, prawdopodobnie wtórnie przepalony. 12. Fragment naczynia z listwą karbowaną palcami. Pod listwą powierzchnia schropowata, jasnoczerwona. 13. Szerokie taśmowate ucho, wykonane z wałeczka przekłutego poziomo, szarobrunatne. 14. Fragment szyi z wylewem wychylonym na zewnątrz. 15. Fragment naczynia zdobionego ukośnymi żłobkami. 16. Fragment brzuśca zdobionego grupą pionowych linii rytych. 17. Fragment wylewu ściętego od środka naczynia. 18. Fragment zgrubiałego wylewu. 19. Fragment czerpaka z krawędzią wychyloną na zewnątrz. 20. Fragment wylewu małego naczynia chropowatego. 21. Fragment wylewu i szyi małego naczynia gładzonego. 22. Fragment grubościennego naczynia gładzonego. 23. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 24. Grudka polepy. 25. Nie spalone kości zwierzęce.

Jama 13. Na głębokości 40 cm zarysowała się kolista jama o wymiarach 85×75 cm i głębokości 40 cm. Jej wypełnisko stanowił ciemnoszary piasek. W północnej części jamy odkryto skupisko kamieni.

1. Fragment naczynia z wylewem wychylonym na zewnątrz, od wewnątrz profilowanym. 2. Fragment naczynia z wylewem wychylonym na zewnątrz, ceglastożółty. 3. Fragment naczynia z wylewem wychylonym na zewnątrz, krawędź równo ścięta. 4. Fragment niezdobionego talerza. 5. Fragment wylewu tulipanowatego naczynia chropowatego. 6. Fragment wylewu naczynia gładzonego. 7. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 8. Przepalony w ogniu grudki polepy.

Jama 14. Na głębokości 45 cm, w ścianie zwirowni, zarysowała się częściowo zniszczona jama o wymiarach 104×45 cm i głębokości około 50 cm. Jej wypełnisko stanowił szary piasek.

1. Częściowo zrekonstruowana miska o łukowatych ściankach i wklęsłym dnie. Powierzchnia gładzona, szaro-jasnobrunatna (tabl. XII 6). 2. Fragment wylewu z guzkiem. 3. Fragment taśmowatego ucha. 4. Dwa fragmenty wylewów różnych naczyń z cylindryczną szyjką. 5. Fragment wylewu małego naczynka gładzonego. 6. Fragment wylewu małego naczynka. Od wewnątrz wylew pogrubiony. 7. Fragment naczynia z częścią taśmowatego, krótkiego ucha. 8. Fragment wylewu (misy) w górnej części gładzonej, w dolnej – chropowatej. 9. Fragment małego naczynka wazowatego,

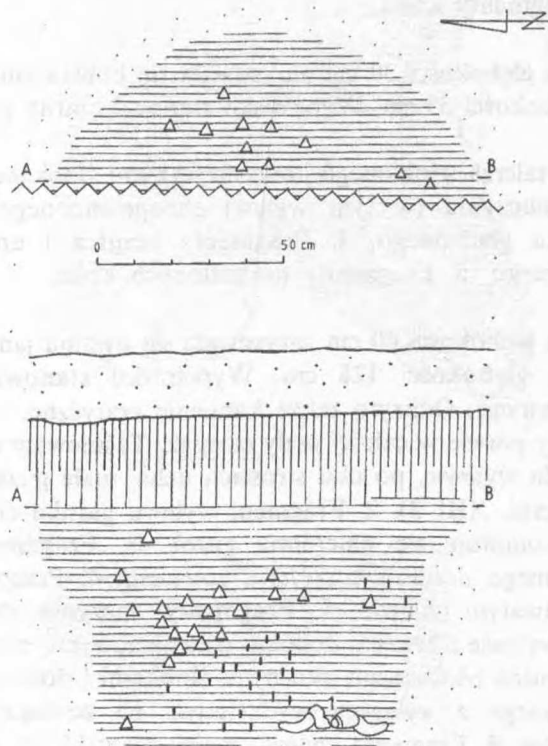
z lekko wychyloną szyją, która jest oddzielona od brzuśca wyraźnym załomem, jasnobrunatny. 10. Fragment kulistego czerpaka lub miseczki. 11. Cztery fragmenty den różnych naczyń. 12. Trzy fragmenty wylewów różnych naczyń gładzonych (w tym jeden cienkościenny). 13. Fragment brzuśca zdobionego pionowymi żłobkami. 14. Fragment dużego naczynia chropowatego. 15. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 16. Osełka z piaskowca. Kształt trójkątny. Z dwóch stron ślady gładzenia. Długość 6,2 cm, szerokość 4 cm, wysokość 2 cm (tabl. XII 7). 17. Fragment kości zwierzęcych – w tym fragment kości długiej i fragment zęba.

Jama 15. Na głębokości 41 cm, w ścianie zwirowni, zarysowała się częściowo zniszczona jama o wymiarach 115×45 cm i głębokości 65 cm. Wypełnisko stanowił czarny piasek z węglami drzewnymi (tabl. V).

Tablica V

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1

Jama 15, odcinek VII. Plan płaski i profil. 1 – duże skupisko ceramiki

1. Przepalony fragment taśmowatego ucha. 2. Fragment talerza zdobionego ornamentem paznokciowym. 3. Nieornamentowany fragment talerza. 4. Fragment przydenny naczynia z częścią dna. 5. Fragment brzuśca naczynia dwustozkowatego, gładzonego. 6. Fragment gładzonego naczynia z cylindryczną szyją. 7. Fragment wylewu garnka chropowaczonego. 8. Trzy fragmenty wylewów: dwóch naczyń chropowaczonych, jednego naczynia gładzonego. 9. Dwa fragmenty wylewu oraz fragment przydenny, prawdopodobnie jednego naczynia gładzonego. 10. Przepalona w ogniu grudka gliny. 11. Kości zwierzęce: dwa fragmenty drobne, kość długa, rogi krowy lub wołu.

Jama 16. Na głębokości 45 cm w ścianie żwirowni zarysowała się częściowo zniszczona jama o wymiarach 110×75 cm i głębokości 60 cm. Wypełnisko stanowił czarny piasek z węglami drzewnymi.

1. Fragment wylewu garnka chropowaczonego, obmazywanego ukośnie palcami, brunatnoceglasty (tabl. XII 8). 2. Fragment talerza zdobionego ornamentem paznokciowym. 3. Fragment naczynia chropowaczonego z listwą w postaci dwóch guzków, brunatny. 4. Fragment grubościennego naczynia zdobionego ornamentem paznokciowym. 5. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 6. Fragmenty kości.

Jama 17. Na głębokości 30 cm zarysowała się kolista jama o wymiarach 80×90 cm i głębokości 55 cm. Wypełnisko stanowił czarny piasek z węglami drzewnymi.

1. Fragment talerza zdobionego koncentrycznymi żłobkami (tabl. XIII 2). 2. Fragmenty naczynia (w tym wylew) chropowaczonego. 3. Fragment brzuśca naczynia gładzonego. 4. Fragmenty brzuśca i części przydennej naczynia gładzonego. 5. Fragmenty przepalonych kości.

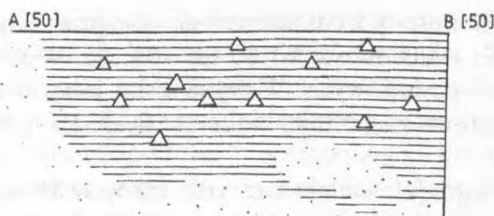
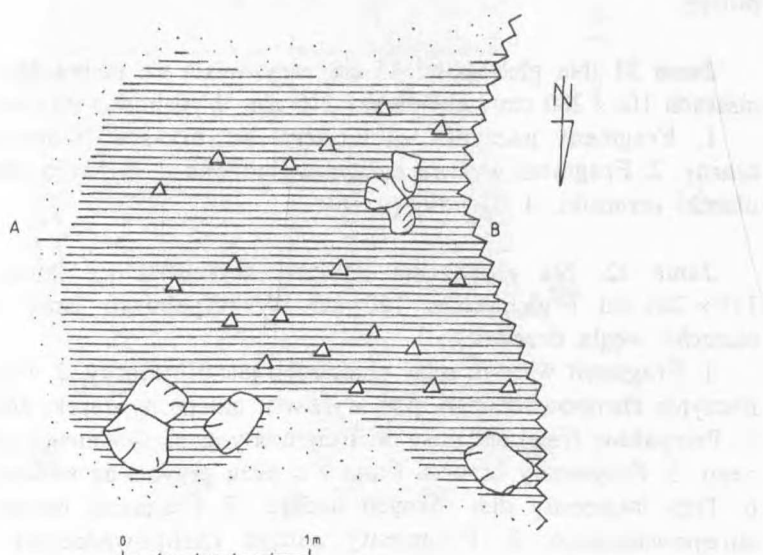
Jama 18. Na głębokości 40 cm zarysowała się owalna jama o wymiarach 260×205 cm i głębokości 128 cm. Wypełnisko stanowił szary piasek z węglami drzewnymi. Odkryto także kamienie eratyczne.

1. Zachowany prawie w całości mały czerpak. Taśmowate ucho wyniesione ponad wylew. Na wylewie, po obu stronach ucha, małe guzki. Dno wklęsłe. Barwa czarna (tabl. XIII 3). 2. Fragment wylewu garnka chropowaczonego. Pod wylewem znajduje się nalepiony guzek. 3. Fragment szyi dużego naczynia zdobionego dookólnym, rytym rowkiem. 4. Przepalony fragment kubka z taśmowatym uchem. 5. Fragmenty naczynia chropowaczonego, zdobionego na wylewie i brzuścu dołkami paznokciowymi, czerwono-brunatne. 6. Fragment brzuśca zdobionego ukośnymi żłobkami i dołkami. 7. Fragment naczynia gładzonego z wylewem wychylonym na zewnątrz. 8. Fragment kulistego czerpaka. 9. Fragment wylewu małej miseczki. 10. Dwa fragmenty talerzy: jeden zdobiony ornamentem paznokciowym, drugi podłużnymi

rowkami powstałymi w wyniku obmazania palcami. 11. Przydenny fragment naczynia chropowatego. 12. Fragment taśmowatego ucha. 13. Przydenny fragment naczynia gładzonego. 14. Fragment naczynia z częściowo zachowanym wałeczkowatym uchem. 15. Fragment wklęsłego dna małego naczynka. 16. Przepalony fragment naczynia z wałeczkowatym uchem. 17. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 18. Brązowy grocik strzały. Na tulejce charakterystyczny otwór. Długość 3,3 cm, szerokość 1,4 cm, średnica otworu na tulejce 2 mm, średnica zewnętrzna tulejki 0,5 cm (tabl. XIII 6). 19. Dwa wióry krzemienne (bez retuszu). Długość 2,6 cm (tabl. XIII 4) i 1,6 cm (tabl. XIII 5).

Tablica VI

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
Jama 19, odcinek XI. Plan płaski i profil

Jama 19. Na głębokości 50 cm w ścianie żwirowni zarysowała się, częściowo zniszczona, jama o wymiarach 220 × 220 cm i głębokości 105 cm. W wypełniku, w części północnej, odkryto skupisko kamieni (tabl. VI).

1. Fragmenty dużego, jajowatego naczynia gładzonego – w tym dno z częścią przydenną brzuśca. Barwa pomarańczowa (tabl. XIII 7).

Jama 20. Na głębokości 53 cm zarysowała się nieregularna jama o wymiarach 270 × 320 cm i głębokości 102 cm. W wypełniku odkryto węgle drzewne i skupiska kamieni.

1. Fragment wylewu misy. 2. Fragment małego naczynia z wylewem wychylonym na zewnątrz. 3. Fragment gładzonego talerza. 4. Fragment kulistego czerpaka. 5. Fragment wychylonego na zewnątrz wylewu dużego, jajowatego naczynia chropowatego, obmazywanego palcami, jasnobrunatny. 6. Fragment garnka chropowatego z wylewem wychylonym na zewnątrz, brunatny (tabl. XIII 8). 7. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 8. Grudki polepy.

Jama 21. Na głębokości 45 cm zarysowała się nieregularna jama o wymiarach 160 × 280 cm i głębokości 110 cm. Wypełnik stanowił szary piasek.

1. Fragment naczynia zdobionego na brzuścu pionowymi żłobkami, czarny. 2. Fragment wylewu naczynia gładzonego. 3. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 4. Grudki polepy.

Jama 22. Na głębokości 63 cm zarysowała się jama o wymiarach 170 × 200 cm i głębokości 120 cm. W wypełniku jamy znajdowały się okruchy węgla drzewnego.

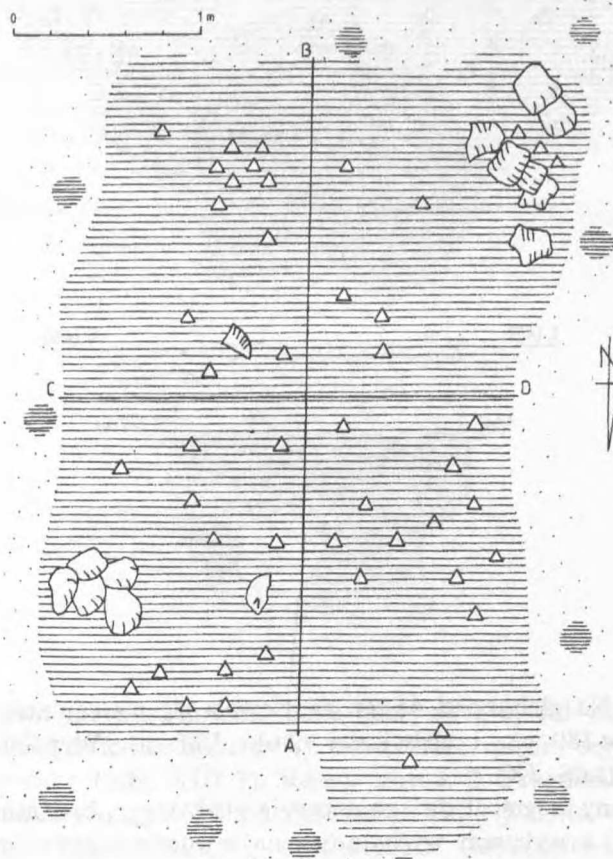
1. Fragment wylewu misy gładzonej, jasnobrunatny. 2. Fragment wylewu naczynia chropowatego, pod wylewem nalepiony guzek, żółtoczerwony. 3. Przepalony fragment misy. 4. Fragmenty cienkościennego naczynia gładzonego. 5. Fragmenty brzuśca i dna z częścią przydenną naczynia gładzonego. 6. Trzy fragmenty den różnych naczyń. 7. Fragment przepalony naczynia chropowatego. 8. Fragmenty naczyń chropowatych i gładzonych. 9. Grudki polepy.

Jama 23. Na głębokości 45 cm zarysowała się prostokątna jama o wymiarach 360 × 240 cm i głębokości od 80 do 100 cm. Wokół jamy odkryto 10 śladów po dołkach posłupowych. W wypełniku jamy w części północno-wschodniej i południowo-zachodniej odkryto skupiska kamieni (tabl. VII i VIII).

1. Fragmenty dużego, jajowatego naczynia chropowatego, brunatnego. 2. Cztery fragmenty talerzy: trzy niezdobione, jeden zdobiony na krawędzi dołkiem paznokciowym. 3. Fragment karbowanego wylewu misy. Powierzchnia

Tablica VII

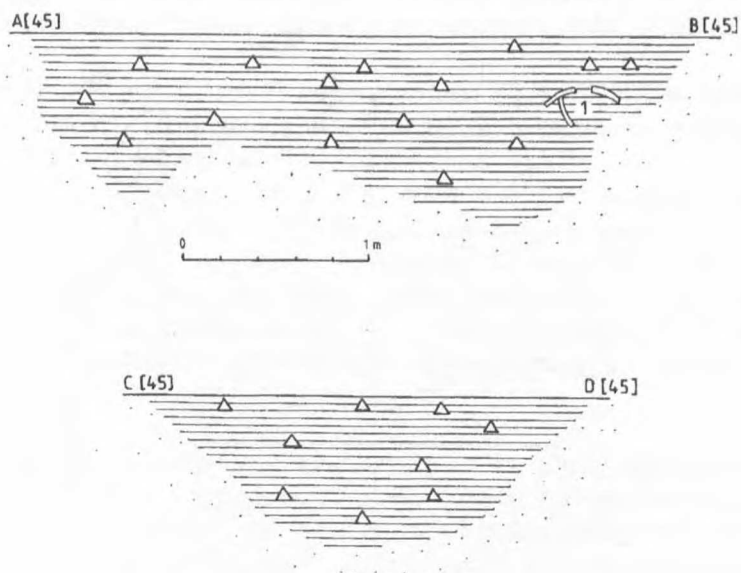
Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
 Jama 23, odcinek XIV. Plan płaski. 1 – duży fragment talerza

B.U.L.

zewnętrzna lekko gładzona z ornamentem paznokciowym, wewnątrz do-
 okolne rowki powstałe podczas lepienia naczynia. Barwa jasnobrunatna.
 4. Fragment czerpaka z zachowanym krótkim odcinkiem wylewu oraz
 dolną podstawą ucha. Pod nią zdobienie w postaci trzech dołków. 5. Frag-
 ment naczynia, prawdopodobnie wazowatego, którego brzusec i szyja
 rozdzielone są trzema dookólnymi żłobkami. Barwa szaro-jasnobrunatna.
 6. Fragmenty szyi naczynia wazowatego. 7. Mało charakterystyczne ułamki
 ceramiki.

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
 Jama 23, odcinek XIV. Profile. 1 – duże skupisko ceramiki

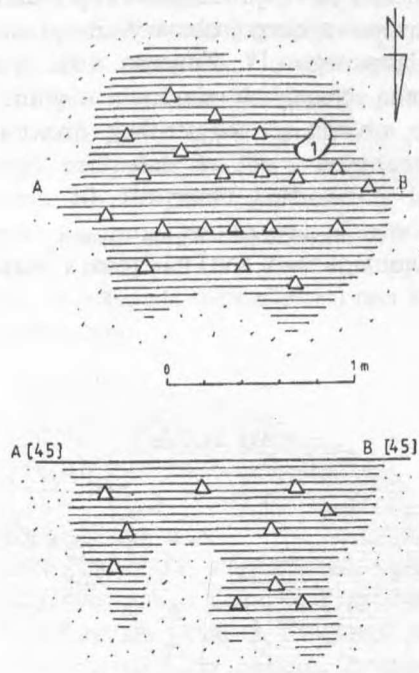
Jama 24. Na głębokości 45 cm zarysowała się nieregularna jama o wymiarach 140 × 180 cm i głębokości około 100 cm. Wypełnisko stanowił szary piasek (tabl. IX).

1. Przydenny fragment dużego naczynia gładzonego, brunatnego. 2. Fragment miseczki z wylewem wychylonym na zewnątrz i szerokim dookołnym żłobkiem tuż pod wylewem. Barwa szarobrunatna. 3. Fragment wylewu dużego naczynia chropowatego, prawdopodobnie jajowatego. 4. Fragment kubka z dolną podstawą taśmowego ucha. Powierzchnia zewnętrzna gładzona. 5. Trzy fragmenty talerzy zdobionych ornamentem paznokciowym. 6. Fragmenty naczyń chropowatych, obmazywanych palcami.

Jama 25. Na głębokości 55 cm zarysowała się prostokątna jama o wymiarach 500 × 300 cm i głębokości 84 cm. W trakcie eksploracji w części południowo-zachodniej na głębokości 57 cm odkryto owalne palenisko zbudowane z jednego rzędu kamieni eratycznych – palenisko miało wymiary 100 × 60 cm.

Tablica IX

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
 Jama 24, odcinek XIV. Plan płaski i profil. 1 – duży fragment talerza

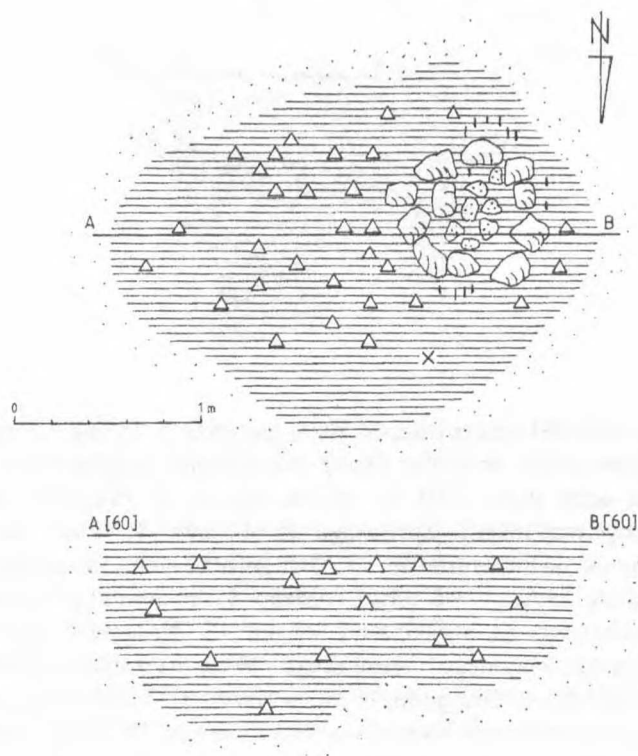
1. Częściowo zrekonstruowane duże naczynie z cylindryczną szyją. Na brzuścu nalepione dwie dookólne listwy. Na załomie, między szyją a brzuścem, wałeczkowate ucho (tabl. XIII 9). Barwa czarna. 2. Fragment dolnej części naczynia chropowatego, jajowatego (tabl. XIV 4). Dno wyraźnie podkreślone. Barwa jasnobrunatna. 3. Fragment cienkościennego naczynia z wyodrębnioną szyją i wklęsłym dnem. 4. Fragmenty cienkościennego naczynia gładzonego ze stożkową szyją. 5. Fragment wylewu garnka jajowatego, chropowatego, brunatnego. Wylew zdobiony dołkami palcowymi (tabl. XIV 2). 6. Fragment wylewu miseczki o powierzchni gładzonej. 7. Fragment, prawdopodobnie dwustożkowego, brzuśca naczynia. Na największej wydętości brzuśca znajduje się dookólna ryta kreska, pod nią kreski ukośne. 8. Fragment dwustożkowego naczynia gładzonego z zachowaną dolną podstawą taśmowatego ucha. 9. Fragment przepalonego czerpaka – taśmowate ucho wysunięte ponad wylew. 10. Dolna część naczynia gładzonego, jajowatego z płaskim dnem. Barwa czarno-żółta (tabl. XIV 8). 11. Zachowany w całości czerpak z płaskim dnem i taśmowatym

uchem, czarny (tabl. XIV 5). 12. Częściowo zrekonstruowane naczynie dwustożkowate, zdobione dookólnymi żłobkami. Wylew nieznacznie wychylony na zewnątrz. Barwa brunatna (tabl. XIV 1). 13. Zachowany w całości jajowaty garnek chropowacony, brunatny (tabl. XIV 3). 14. Fragmenty dużego, grubościennego naczynia jajowatego, chropowaconego. 15. Fragmenty naczynia jajowatego, chropowaconego, obmazywanego palcami. 16. Przepalone fragmenty naczynia gładzonego. 17. Znaczna ilość grudek polepy – glina wymieszana z ciętą słomą. Negatywowe odciski w glinie wskazują, iż służyła ona jako uszczelnienie, oblepiające konstrukcję drewnianą.

Tablica X

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
Jama 26, odcinek XVI. Plan płaski i profil

Jama 26. Na głębokości 60 cm zarysowała się nieregularna jama o wymiarach 190×260 cm i głębokości 110 cm. Przy ścianie W odkryto koliste palenisko o średnicy około 80 cm. Zbudowane ono zostało z jednego rzędu kamieni (tabl. X).

1. Fragment talerza z ornamentem paznokciowym i palcowym. 2. Fragment wylewu naczynia wazowatego. Barwa czarna. 3. Fragment brzuśca naczynia, prawdopodobnie wazowatego, zdobionego pionowymi, rytymi kreskami, czarny. 4. Fragment małego naczynka zdobionego na załomie między szyją a brzuścem dookolnym rowkiem oraz pionowymi żłobkami na brzuścu. Barwa czarna. 5. Fragment małego naczynka z kolankowatym uchem. 6. Fragment brzuśca czerpaka z zachowaną dolną podstawą taśmowatego ucha. 7. Fragment naczynia gładzonego wazowatego. Na załomie nalepiony guzek, pod nim dołek palcowy. Barwa czarna. 8. Fragment małego cienkościennego czerpaka. 9. Dwa fragmenty wylewów różnych naczyń chropowaconych. 10. Fragment karbowanej listwy. 11. Fragmenty dużego, grubościennego naczynia jajowatego, chropowaconego. 12. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 13. Grudy polepy – po negatywowych odciskach można sądzić, że oblepiała (uszczelniała) ona konstrukcję drewnianą. 14. Fragment zęba zwierzęcego.

Zabytki luźne

Odcinek I, warstwa 0–25 cm.

1. Fragment małego naczynia wazowatego, zdobionego pionowymi żłobkami. 2. Fragment taśmowatego ucha. 3. Przydenny fragment naczynia chropowaconego. 4. Dwa fragmenty den. 5. Fragment przepalonego czerpaka. 6. Trzy fragmenty wylewów różnych naczyń chropowaconych. 7. Cztery fragmenty wylewów różnych naczyń gładzonych. 8. Fragment małego, cienkościennego naczynia wazowatego, zdobionego na brzuścu pionowymi płytkimi żłobkami. Barwa czarna. 9. Fragment wylewu garnka jajowatego, chropowaconego. 10. Fragment talerza zdobionego ornamentem paznokciowym. 11. Fragment małej miseczki o powierzchni gładzonej. 12. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek III, warstwa 0–25 cm.

1. Przydenny fragment naczynia. 2. Przepalony fragment małego naczynia wazowatego. 3. Fragment talerza zdobionego rytą kreską. 4. Fragment naczynia z listwą na brzuścu. 5. Fragment naczynia gładzonego zdobionego na brzuścu szerokim żłobkiem, ciemnoszaro-brunatny. 6. Fragment taśmowatego ucha. 7. Fragment naczynia zdobionego dookolnym żłobkiem oddzielającym szyję od brzuśca oraz ukośnymi żłobkami na brzuścu, barwa jasnobrunatna. 8. Fragment talerza zdobionego ornamentem paznokciowym. Powierzchnia druga nosi ślady żłobków biegnących prostopadle do krawędzi, prawdopodobnie jest to odcisk plecionki (maty), na której ten talerz został

wykonany. Barwa żółto-jasnobrunatna (tabl. XIV 7). 9. Fragment naczynia zdobionego guzkiem wypychanym od środka, otoczonym dookolnymi kreskami. 10. Fragment naczynia z cylindryczną szyją i wyraźnie zaznaczonym brzuścem. 11. Fragment talerza zdobionego dołkami palcowymi. 12. Fragment wylewu miseczki gładzonej. 13. Trzy fragmenty wylewów różnych naczyń gładzonych. 14. Fragment naczynia wazowatego zdobiony w dolnej partii szyi płytkami, dookolnymi żłobkami, pod nimi – na brzuścu – żłobki ukośne. Barwa czarna (tabl. XIV 6). 15. Trzy fragmenty przydenne naczyń gładzonych – w tym fragment naczynia cienkościennego. 16. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek IV, warstwa 0–25 cm.

1. Fragment naczynia z cylindryczną szyją i wylewem lekko wychylonym na zewnątrz. Na barkach naczynia dookolny żłobek, nad nim i pod nim grupy ukośnych, rytych kresiek. Barwa jasnobrunatna (tabl. XV 2). 2. Fragment nieornamentowanego talerza. 3. Przydenny fragment naczynia gładzonego. 4. Dwa fragmenty wylewów różnych naczyń gładzonych. 5. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek V, warstwa 0–25 cm.

1. Fragment dna.

Odcinek V, warstwa 25–40 cm.

1. Fragment taśmowatego ucha. 2. Fragment nieornamentowanego talerza. 3. Cztery fragmenty wylewów różnych naczyń gładzonych. 4. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki. 5. Kółko brązowe (średnica 1,9 cm) wykonane z jednego zwoju drutu o średnicy około 2 mm. Końce ścięte prosto, nie zachodzą na siebie (tabl. XV 4).

Odcinek VI, warstwa 0–25 cm.

1. Fragment naczynia zdobionego krótkimi, rytymi, prawie poziomymi kreskami. Barwa ciemnoszara. 2. Fragment naczynia gładzonego, zdobionego poziomymi żłobkami i prawdopodobnie dołkami wykonanymi przez szczypanie powierzchni. Barwa czarna. 3. Fragment profilowanego wylewu naczynia gładzonego, brunatnoczarnego. 4. Dwa fragmenty talerzy: zdobionego koncentrycznym żłobkiem przy krawędzi i zdobionego dołkami paznokciowymi. 5. Fragment gładzonego naczynia z karbowaną plastyczną listwą. 6. Trzy fragmenty wylewów różnych naczyń o powierzchni gładzonej. 7. Trzy fragmenty den różnych naczyń – w tym jeden z przydenną częścią gładzonego brzuśca. 8. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek XI, warstwa 0–20 cm.

1. Fragment naczynia zdobionego na brzuścu dołkami palcowymi. Wyraźny załom między szyją a brzuścem. Barwa czarna. 2. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek XI, warstwa 40–60 cm.

1. Fragmenty grubościennego garnka jajowatego, chropowatego. 2. Fragmenty dużego, grubościennego garnka jajowatego, chropowatego. 3. Fragment przydenny naczynia gładzonego. 4. Fragment naczynia zdobionego na brzuścu ukośnymi żłobkami, wykonanymi palcami, żółto-jasno-brunatny. 5. Fragment naczynia, prawdopodobnie wazowatego, żółto-jasno-brunatnego. Ornament w postaci nalepionego guza i pionowych kresek (tabl. XV 1). 6. Fragment naczynia gładzonego.

Odcinek XII, warstwa 0–20 cm.

1. Fragmenty brzuśca dużego, grubościennego naczynia chropowatego. 2. Fragment wylewu garnka jajowatego, chropowatego. 3. Fragmenty dwóch talerzy zdobionych ornamentem paznokciowym. 4. Fragment naczynia zdobionego ukośnymi żłobkami. 5. Fragment naczynia zdobionego pionowymi żłobkami. 6. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek XIV, warstwa 0–20 cm.

1. Fragment płaskiego dna. 2. Fragment wylewu naczynia lekko chropowatego. 3. Fragment wylewu małej misy gładzonej. 4. Fragmenty dużego garnka jajowatego, chropowatego. 5. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Odcinek XIV, warstwa 40–60 cm.

1. Fragment naczynia zdobionego ukośnymi, szerokimi żłobkami, wykonanymi palcami, czarny. 2. Fragment wylewu i dna garnka jajowatego, chropowatego. 3. Fragment talerza zdobionego ornamentem paznokciowym. 4. Fragment wylewu naczynia chropowatego, obmazywanego palcami. 5. Mało charakterystyczne fragmenty naczynia chropowatego.

Odcinek XV, warstwa 20–40 cm.

1. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Zabytki luźne z całego stanowiska

1. Fragment wylewu garnka jajowatego, chropowatego, brunatny (tabl. XV 7). 2. Dwa fragmenty den: wklęsłego i płaskiego. 3. Fragment

wylewu naczynia chropowatego. 4. Fragmenty talerzy: dwóch nieornamentowanych, trzech zdobionych ornamentem paznokciowym. 5. Fragment wylewu cienkościennego naczynia gładzonego. 6. Fragment kubka z taśmowatym uchem, wysuniętym ponad krawędź wylewu. Pod dolną podstawą ucha zdobienie dołkami, na brzuscu pionowe, płytkie żłobki. Barwa brunatnoczarna (tabl. XV 3). 7. Przydenny fragment naczynia gładzonego. 8. Fragmenty kubka zdobionego grupami żłobków i dołków. Pod dolną podstawą ucha grupa dołków. 9. Fragmenty naczynia zdobionego ukośnymi żłobkami na brzuscu. 10. Fragment czerpaka gładzonego, brunatnego, z wylewem wychylonym na zewnątrz i taśmowatym uchem (tabl. XV 5). 11. Fragmenty wylewów: czterech naczyń gładzonych i trzech różnych naczyń chropowatych. 12. Fragmenty naczyń chropowatych i gładzonych.

Zabytki luźne z badań powierzchniowych prof. dra K. Jażdżewskiego

1. Fragment wylewu misy gładzonej, brunatnej (tabl. XV 6). 2. Mało charakterystyczne ułamki ceramiki.

Osada

Na obszarze stanowiska wyróżnić można dwa rodzaje obiektów: mieszkalne oraz jamy gospodarcze. Do pierwszej grupy zaliczone zostały jamy: 19, 20, 23, 25, 26. Cechują je znaczne rozmiary.

W przypadku jamy 19 zachowała się tylko wschodnia jej część, w której rozpoznano dwa skupiska kamieni eratycznych. Ich przeznaczenie jest niewiadome. Podobna sytuacja została zaobserwowana w wypełniku jamy 20, w której znajdowały się trzy skupiska kamieni eratycznych.

Jama 23 jednoznacznie określona jest jako dom. Poza dużymi rozmiarami i skupiskami kamieni eratycznych w części północno-wschodniej i południowo-zachodniej, wokół jamy rozmieszczone były dołki posłupowe. Niestety, nie zachowały się inne ślady mogące pomóc w interpretacji techniki, w jakiej ów dom został wzniesiony. Prawdopodobnie był to obiekt typu półziemiankowego.

Podobnie jak jamę 23, także oznaczone numerami 25 i 26 należy bezsprzecznie uznać za obiekty mieszkalne. Ważną cechą charakterystyczną są odkryte w nich paleniska ułożone z kamieni eratycznych na planie owalu lub koła. W obu jamach odkryto także znaczne ilości polepy (głina wymieszana z ciętą słomą), która posiada odciski negatywowe, świadczące o tym, iż była ona używana do uszczelniania (oblepiania) konstrukcji drewnianych,

zbudowanych z okrągłych dranic. Ich wypełniska (23, 25, 26) zawierały znaczne ilości fragmentów ceramiki rozrzuconych po całych jamach⁶.

Jamy 1–11, 13, 14, 17, 21, 22, 24 należy zaliczyć do obiektów typu gospodarczego (zasobowych). Jednoznaczne zaliczenie do jakiegoś konkretnego typu obiektów jam 12, 15, 16, 18 jest utrudnione. Jamy 15 i 16 zachowały się tylko częściowo; na podstawie istniejących informacji można zaliczyć je do grupy obiektów gospodarczych. W przypadku jam 12 i 18 interpretację utrudnia brak ich planów w dokumentacji. Tylko z pewnym prawdopodobieństwem można określić jamę 12 jako obiekt gospodarczy, a oznaczoną numerem 18 jako obiekt mieszkalny.

Osada w Rychłowicach zawierała grubą warstwę kulturową oraz znaczną ilość ceramiki i kości zwierzęcych. Te cechy pozwalają przypuszczać, iż stanowisko było długotrwałe⁷.

Ceramika

Większość materiału ceramicznego stanowią fragmenty naczyń tzw. kuchennych, chropowatych, najczęściej barwy brunatnej, żółtobrunatnej, szarobrunatnej. Oprócz nich występują fragmenty naczyń gładzonych – lekko gładzonych, barwy jasnobrunatnej lub żółtobrunatnej oraz silnie gładzonych, barwy przeważnie czarnej. Cały materiał ceramiczny charakteryzuje się dobrym wypałem.

W niniejszym artykule wykorzystano typologię ceramiki grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej według Z. Durczewskiego⁸ oraz według R. Mikłaszewskiej-Balcer i J. Miśkiewicza⁹. W typologii Z. Durczewskiego, poszczególne typy naczyń oznaczone zostały dużymi literami alfabetu, natomiast w typologii według R. Mikłaszewskiej-Balcer i J. Miśkiewicza zastosowano oznaczenie typu (duża litera alfabetu) oraz odmiany (cyfra). Jest to rozszerzona typologia ceramiki według J. Miśkiewicza.

Naczynia wazowate. Nie udało się wyróżnić, choćby częściowo zrekonstruowanych, naczyń wazowatych. Znane są one jedynie z fragmentów gładzonych, wysokich szyj zwężających się ku górze oraz ułamków brzuśców zdobionych ukośnymi, szerokimi żłobkami i listwami z dołkami paznokciowymi, które znajdują się głównie poniżej największej wydętości brzuśca.

⁶ Zachowana dokumentacja w MAiE w Łodzi.

⁷ Kaszewski, *Kultura łużycka...*, s. 138.

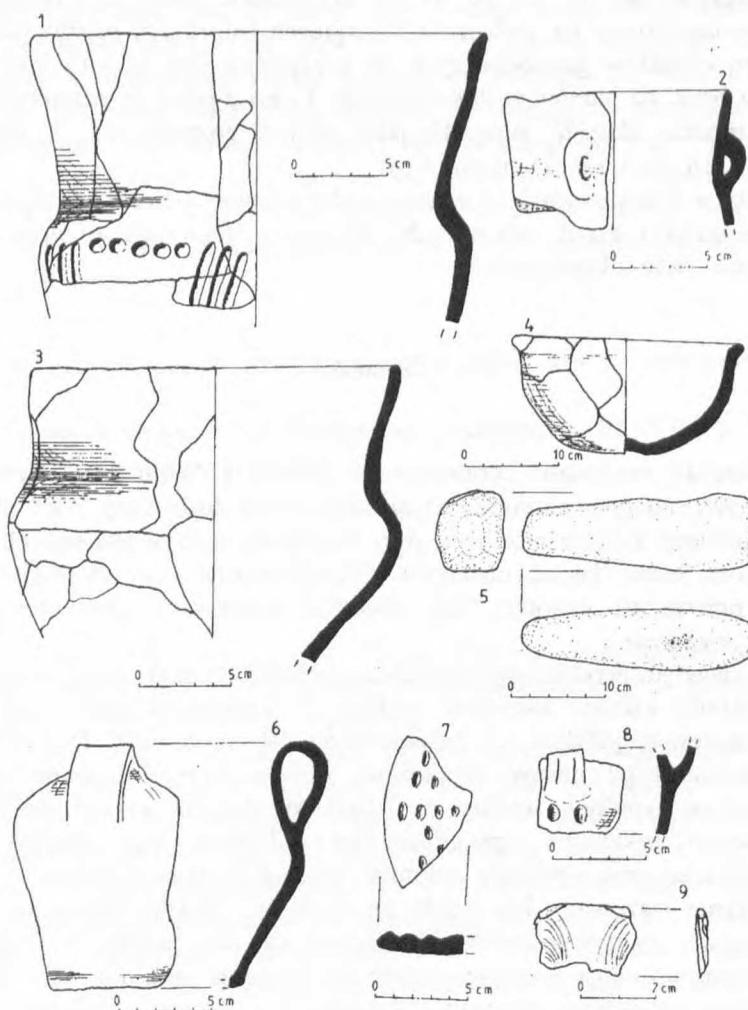
⁸ Z. Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, cz. I, Kraków 1939–1946, s. 31–87.

⁹ R. Mikłaszewska-Balcer, J. Miśkiewicz, *Cmentarzysko kultury łużyckiej z miejscowości Podule, pow. Łask, stanowisko 1*, „Wiadomości Archeologiczne” 1968, t. 33, s. 4–13.

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1

Ceramika: 1, 2 – jama 1; 3 – jama 8; 4, 7, 8 – jama 2; 5 – jama 5; 6 – jama 10. Przedmiot krzemienny: 9 – jama 10

Jedno naczynie wazowate z szyją zwężającą się ku górze (zachowane w większym fragmencie) można porównać z amforą typu B-3 z Podul, gm. Sędziejowice¹⁰.

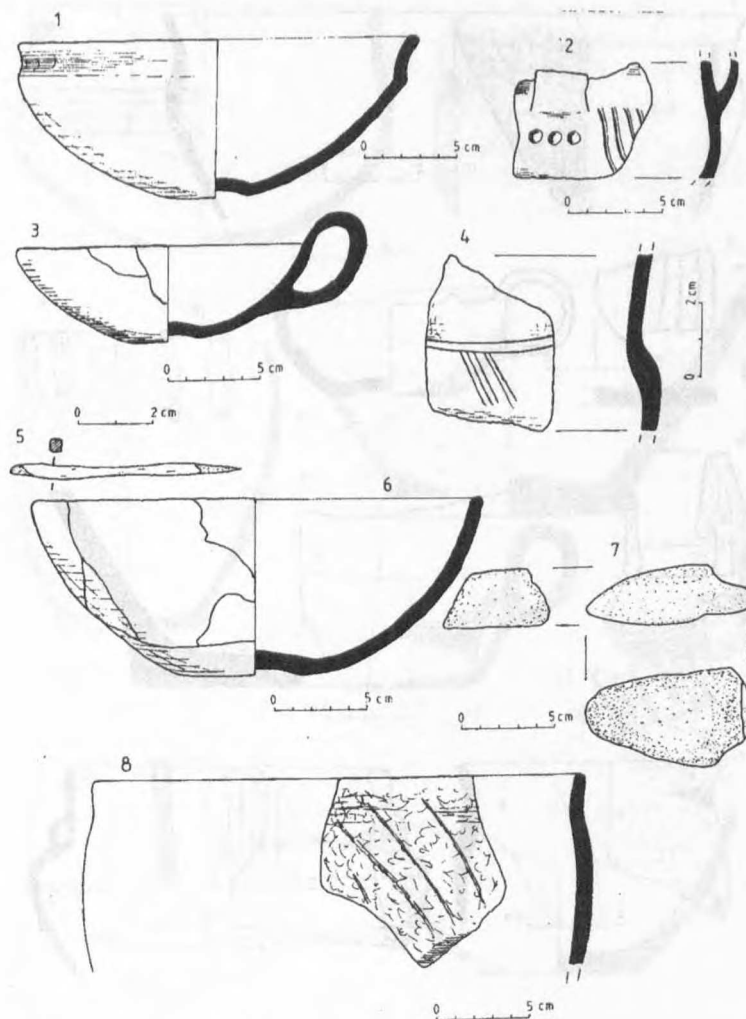
¹⁰ Tamże, s. 6.

Tablica XII

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1

Ceramika: 1, 2, 3 – jama 10; 4 – jama 12; 6, 7 – jama 14.

Przedmiot brązowy: 5 – jama 10

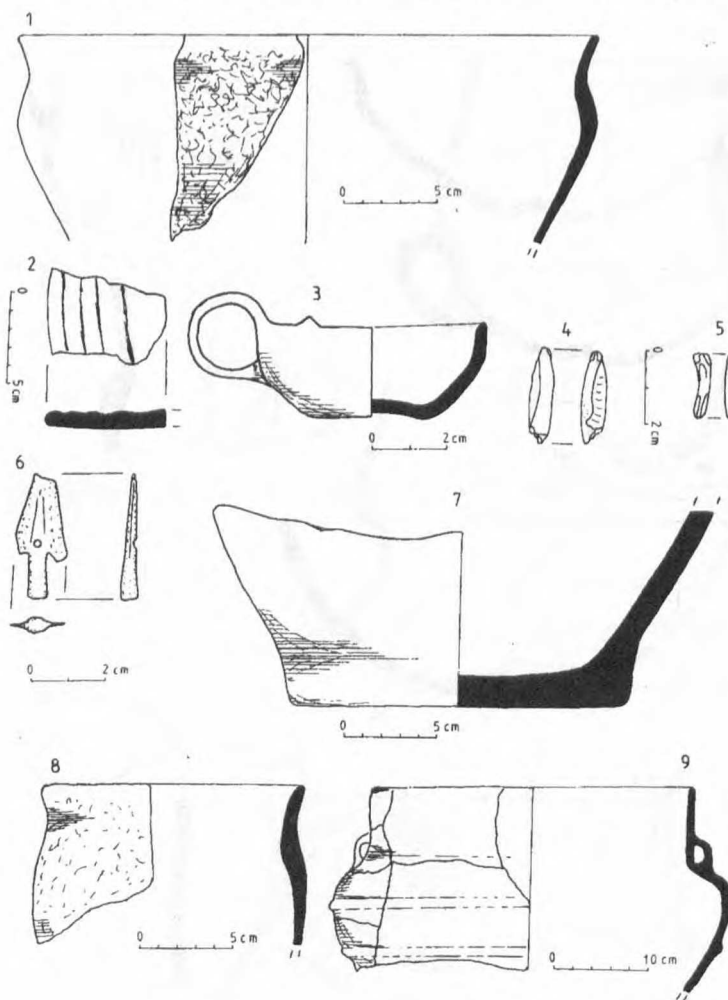
Naczynia dwustożkowate reprezentują fragmenty brzuśców oraz jedno, częściowo zrekonstruowane (tabl. XIV 1), zdobione poziomymi dookólnymi żłobkami. Nawiązuje ono do typu A-1 wyróżnionego również na stanowisku w Podulach¹¹.

¹¹ Tamże, s. 5.

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1

Ceramika: 1 – jama 12; 2 – jama 17; 3 – jama 18; 7 – jama 19; 8 – jama 20; 9 – jama 25.

Przedmiot brązowy: 6 – jama 18. Przedmioty krzemienne: 4, 5 – jama 18

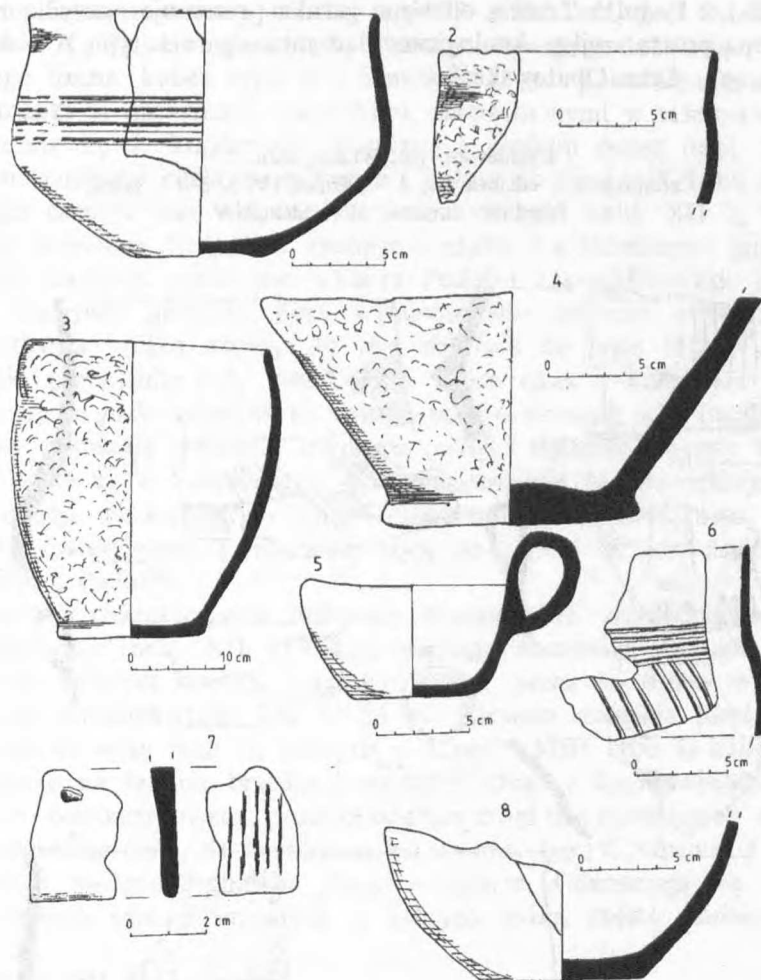
Amfory reprezentowane są przez okazy, które udało się częściowo zrekonstruować. Tektoniką naczyń tego typu zbliżone są do egzemplarzy wazowatych, jednak ich szyje rozszerzają się ku górze (tabl. XI 1, 3). Nawiązują one do typu C-1 amfor dwuuchych z Podul¹². Na naczyniach z Rychłowic nie stwierdzono uch, co jednak nie wyklucza ich obecności.

¹² Tamże, s. 7.

Tablica XIV

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1

Ceramika: 1-5, 8 - jama 25; 6, 7 - odcinek III

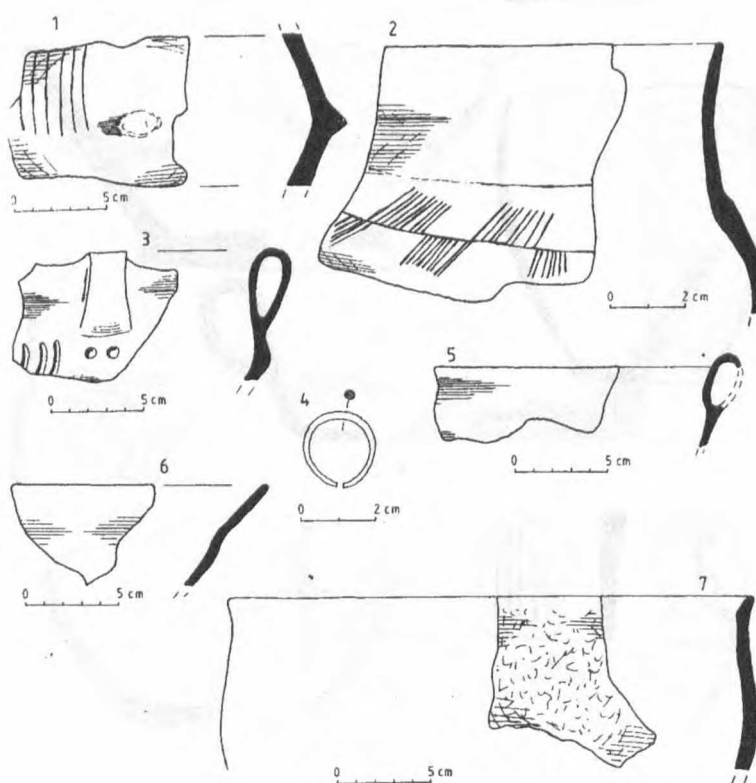
Do amfor zaliczyć należy także, częściowo zrekonstruowane, naczynie o wyraźnie zaznaczonej cylindrycznej szyi, z wałeczkowatymi uchami na styku szyi i brzuśca, zdobione na brzuścu, poniżej największej wydętości, poziomymi dookołnymi listwami (tabl. XIII 9).

Garnki jajowate charakteryzują się całkowicie chropowatą powierzchnią oraz płaskim dnem. Niekiedy powierzchnie ich były obmazywane palcami. Należą tu okazy o lekko wyodrębnionej szyjce, wychylonym na zewnątrz

wylewie oraz brzuścu silnie zwężającym się ku dołowi (tabl. XIII 1). Analogiczne naczynie odkryto¹³ w Praszcze, stan. 1, w grobie 15. Drugą odmianą garnków jajowatych jest egzemplarz o nie wyodrębnionej szyjce i wylewie lekko nachylonym do wnętrza (tabl. XIV 3). Odpowiadałby on typowi E-1 z Podul¹⁴. Trzecią odmianę garnka prezentuje naczynie z lekko zaznaczoną prostą szyjką. Analogiczne naczynie – garnek typu A – odkryto w Lipiu, gm. Łęka Opatowska¹⁵.

Tablica XV

Rychłowice, gm. Wieluń, stan. 1
 Ceramika: 1 – odcinek XI; 2 – odcinek IV; 3, 5–7 – luźne.
 Przedmiot brązowy: 4 – odcinek V

¹³ Z. Kaszewski, *Cmentarzysko kultury łużyckiej z V okresu epoki brązu i wczesnego okresu epoki żelaza na stanowisku 1 w Praszcze, pow. Wieluń*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” 1969, Ser. archeologiczna, t. 16, tabl. III 12.

¹⁴ Miłkaszewska-Balcer, Miśkiewicz, *Cmentarzysko...*, s. 9.

¹⁵ Durczewski, *Grupa górnośląsko-malopolska...*, cz. II, Kraków 1948, tabl. XXXV 10.

Kubki posiadają taśmowate ucha oraz dwustożkowate brzuśce, które poniżej największej wydętości gwałtownie zwężają się ku dołowi. Najczęściej zdobione są ornamentem rytym w postaci dołków pod dolną podstawą ucha i ukośnymi (tabl. XII 2) lub pionowymi (tabl. XV 3) żłobkami. Zbliżoną formę reprezentuje kubek typu B z Sadowia, gm. Ostrów Wielkopolski¹⁶. Tylko jeden okaz nie był ornamentowany, podobnie jak, zbliżony do niego formą, kubek typu A z Siemianic I, gm. Łęka Opatowska¹⁷.

Czerpaki są naczyniami niewielkimi, zaopatrzonymi w taśmowate ucha. Odznaczają się zaokrąglonymi ściankami i płaskim dnem (tabl. XIV 5). Podobne naczynie pochodzi z Kępna i należy do typu A¹⁸. Inną odmianę czerpaka cechuje dno wklęsłe oraz kuliste ścianki (tabl. XII 2, XIII 3). Zaliczyć je można do typu A znanego z grobu 2 z Sulmierzyc, gm. loco¹⁹. Podobne naczynie znane jest także z Podul i zakwalifikowane jako typ H-2²⁰. Czerpaki niekiedy, poza wymienionymi cechami, odznaczały się wykształconą krótką szyjką. Są one zbliżone do typu H-6 z Podul²¹. Czerpaki przeważnie były niezdobione. Jeden okaz z Rychłowic posiada dwa trójkątne guzki nalepione na wylewie po obu stronach ucha (tabl. XIII 3).

Misy posiadają podciętą, lejkowatą szyję i łagodnie wygięty brzusec. Zaopatrzone są w kolankowate ucha umieszczone na największym prze-wężeniu szyi. Nawiązują do typu G-9 z Podul²². Inny fragment, z silnie wychylonym wylewem i lejkowatą szyją (tabl. XV 6), jest podobny do typu G-2 z Podul²³.

Miseczki charakteryzuje łukowaty brzusec bez wykształconej szyjki i wklęsłe dno (tabl. XII 6). Inną odmianę stanowiły miseczki o dnie wklęsłym, kulistym brzuścu i krótkiej szyjce, przez co wylew wychylony został na zewnątrz (tabl. XII 1, XI 4). Pierwsze naczynie (tabl. XII 1) nawiązuje do misy typu G, odkrytej w Lipiu²⁴. Misy typu G zaopatrzone są w uszko na załamie brzuśca i wylewu²⁵. Okaz z Rychłowic, który jest częściowo zrekonstruowany, prawdopodobnie mógł być zaopatrzony w uszko. Druga miseczka (tabl. XI 4) zbliżona jest do misy typu C, również z Lipia²⁶.

Licznie występują gliniane placki – talerze. Odznaczają się dobrym wyglądem obu powierzchni, z których jedna często zdobiona jest

¹⁶ Tamże, tabl. XLIX 15.

¹⁷ Tamże, tabl. XLVIII 29.

¹⁸ Tamże, tabl. L 42.

¹⁹ Tamże, tabl. LI 42.

²⁰ Mikłaszewska-Balcer, Miśkiewicz, *Cmentarzyska...*, s. 12.

²¹ Tamże, s. 12.

²² Tamże, s. 11.

²³ Tamże, s. 9–10.

²⁴ Durczewski, *Grupa górnośląsko-malopolska...*, cz. II, tabl. XLV 2.

²⁵ Tamże, cz. I, s. 59.

²⁶ Tamże, cz. II, tabl. XLII 25.

dołkami paznokciowymi (tabl. XI 7), koncentrycznymi kręgami linii rytych (tabl. XIII 2). Jeden fragment talerza posiada powierzchnię zdobioną dołkami paznokciowymi, po drugiej stronie zaś widoczny jest odcisk maty, na której, prawdopodobnie, wykonano ten okaz (tabl. XIV 7).

Ornamentyka

Naczynia gładzone zdobione są ornamentem plastycznym w postaci guzków nalepianych na wylewie (tabl. XIII 3), guzków na największej wydętości brzuśca, otoczonych żłobkami (tabl. XV 1), guzków wypychanych od wewnątrz i otoczonych koncentrycznymi żłobkami, guzkami z dołkami poniżej nalepianych, dookólnych listew (tabl. XIII 9) lub ornamentem rytym w postaci karbowania wylewu dołkami paznokciowymi, kombinacją poziomych i ukośnych rytych kresek (tabl. XII 4, XV 2), grup żłobków ukośnych i grup dołków (tabl. XI 1, XII 2, XV 3), dookólnych żłobków poziomych (tabl. XIV 1) lub kombinacji dookólnych żłobków i grup żłobków ukośnych (tabl. XIV 6), dołków paznokciowych.

Naczynia chropowate są zdobione ornamentem plastycznym w postaci krótkich, poziomych listew z dołkami paznokciowymi, listew z dwóch nalepionych guzków, guzka nalepionego tuż pod krawędzią wylewu. Jedno naczynie zdobione było na wylewie ornamentem rytym – dołkami paznokciowymi (tabl. XIV 2).

Przedmioty brązowe

Fragment drutu (tabl. XII 5) o przekroju czworobocznym. Długość 6,3 cm, grubość około 4 mm. Zabytek ten należy określić, chyba, jako półsurowiec brązowy, ponieważ w podgrupie kępińskiej grupy górnośląsko-małopolskiej nie występowały okazy szpil z igłą o przekroju czworobocznym.

Grocik strzały²⁷ (tabl. XIII 6) zaopatrzony jest w tulejkę, na której znajduje się charakterystyczny otwór. Lekko wydłużone ostrze tworzy zadziory. Długość 3,3 cm, szerokość 1,4 cm, średnica otworu na tulejce 2 mm, średnica zewnętrzna tulejki 0,5 cm. Podobny okaz znany jest ze skarbu z Pichlic, gm. Sokolniki, i datowany jest na V okres epoki brązu²⁸.

Kółko (tabl. XV 4) o średnicy 1,9 cm wykonane z drutu brązowego o średnicy 2 mm. Końce ścięte prosto, nie zachodzą na siebie. Podobne

²⁷ Kaszewski, *Kultura łżycka...*, s. 139, tabl. VI 15.

²⁸ Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska...*, cz. II, tabl. XC 22.

kółka określa się jako pierścionki lub zausznicze. Są często spotykaną ozdobą odkrywaną na stanowiskach grupy górnośląsko-małopolskiej, zarówno w V okresie epoki brązu, jak i w okresie halsztackim C²⁹.

Przedmioty kamienne

Żarna z rozcieraczem.

Osełka (tabl. XII 7) wykonana z piaskowca. Kształt zbliżony do trójkątnego, w przekroju poprzecznym – trapezowaty. Z dwóch stron ślady gładzenia. Długość 6,2 cm, szerokość 4 cm, wysokość 2 cm.

Nie wykończony toporek kamienny (tabl. XI 5). Obydwa końce tępe. W pobliżu obucha toporka znajduje się nadwiercony otwór. Długość 12 cm, szerokość 3,2 cm. W obrębie podgrupy kępińskiej grupy górnośląsko-małopolskiej znany jest podobny okaz całkowicie wykończonego toporka (Lipie, gm. Łęka Opatowska)³⁰.

Przedmioty krzemienne

Odłupek krzemienisty (tabl. XI 9) z ratuszem krawędzi – prawdopodobnie skrobacz.

Wióry krzemienne (bez retuszu) – długość 2,6 cm (tabl. XIII 4) i 1,6 cm (tabl. XIII 5).

CHRONOLOGIA

Ustalenie chronologii omawianego stanowiska, które zaliczone zostało do podgrupy kępińskiej grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej, napotyka na pewne trudności. Z analizy materiału ceramicznego wynika, że część form naczyń z Rychłowic stanowią formy długotrwałe. Naczynia dwustożkowate typu A-1 występują od III do V okresu epoki brązu³¹. Typ B-3 amfor występuje w V okresie epoki brązu, ale spotyka się go już w IV okresie tej epoki, a ponadto w okresie halsztackim C³². Profilowane naczynie jajowate (garnek) jest formą pospolitą w kulturze łużyckiej od III

²⁹ Kaszewski, *Cmentarzysko kultury łużyckiej...*, s. 84.

³⁰ Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska...*, cz. II, tabl. XCV 2.

³¹ Miłkaszewska-Balcer, Miśkiewicz, *Cmentarzysko...*, s. 99.

³² Tamże, s. 100.

do V okresu epoki brązu, nie występuje natomiast we wczesnej epoce żelaza³³. Garnek typu E-1 stanowi formę długotrwałą od IV okresu epoki brązu po okres halsztacki³⁴. Garnek typu A jest datowany na V okres epoki brązu³⁵, podobnie datowane są – na V okres epoki brązu – kubki typu A i B³⁶ oraz misy typu C i G³⁷. Formami długotrwałymi, występującymi od IV okresu epoki brązu do okresu halsztackiego, są czerpaki typu H-2 i H-6³⁸. Misy typu G-9 występują w III i IV okresie epoki brązu³⁹, natomiast misy typu G-2 cechują koniec epoki brązu i okres halsztacki⁴⁰. Czerpaki typu A datowane są na V okres epoki brązu⁴¹. Na trudności interpretacyjne napotykamy również w odniesieniu do ornamentyki naczyń z omawianego stanowiska. Najczęściej spotykany ornament w postaci żłobków poziomych, zdobiący szyję lub brzusek naczynia, pojawia się w IV okresie epoki brązu⁴², także w tym okresie upowszechnia się zdobienie szerokimi, ukośnymi żłobkami⁴³. Dekoracje z grup linii poziomych, ukośnych i pionowych kresek datowane są na V okres epoki brązu⁴⁴. Ornament w postaci trójkątnych wyrostków na wylewie naczynia charakterystyczny jest dla grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej w V okresie epoki brązu i okresu halsztackiego C⁴⁵.

Elementami datującymi przez analogie mogą być przedmioty brązowe. Pierścionek lub zausznicza jest ozdobą występującą w V okresie epoki brązu, jak i w okresie halsztackim. Grocik strzały datowany jest na V okres epoki brązu.

Mimo że rozpiętość czasowa typów zabytków z Rychłowic jest duża (od III okresu epoki brązu po okres halsztacki włącznie), uważam, iż osadę tę należy datować na V okres epoki brązu. Z powyższych prób określenia chronologii widać, że na ten właśnie okres przypada największa liczba wyznaczników czasowych. W tym też okresie mogą przeżywać się jeszcze formy charakterystyczne dla okresów wcześniejszych, jak też mogą pojawiać się i upowszechniać typy, które trwają dalej już w okresie halsztackim.

³³ Kaszewski, *Cmentarzysko kultury łużyckiej...*, s. 84.

³⁴ Mikłaszewska-Balcer, Miśkiewicz, *Cmentarzysko...*, s. 102.

³⁵ Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska...*, cz. I, s. 144.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

³⁸ Mikłaszewska-Balcer, Miśkiewicz, *Cmentarzysko...*, s. 103.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska...*, cz. I, s. 165.

⁴² M. Gedl, *Kultura łużycka*, Kraków 1975, s. 77.

⁴³ Tamże, s. 76.

⁴⁴ Tamże, s. 77.

⁴⁵ Kaszewski, *Cmentarzysko kultury łużyckiej...*, s. 83.

WNIOSKI KOŃCOWE

W ceramice z omawianej osady wyróżniono następujące typy naczyń: naczynia dwustozkowate typu A, amfory typu B i C, garnki jajowate typu A, E, kubki typu A, B, czerpaki typu A, H, misy typu C i G. Spośród wyżej wymienionych typów w grupie górnośląsko-małopolskiej charakterystycznymi dla V okresu epoki brązu są misy typu C i G oraz kubki typu A i B. Są to typy naczyń powszechnie występujących w tym okresie w podgrupie kępińskiej grupy górnośląsko-małopolskiej⁴⁶. Na tej podstawie osada w Rychłowicach została zaliczona właśnie do podgrupy kępińskiej.

Na obszarze zajęтым przez podgrupę kępińską notuje się stosunkowo słaby stan przebadania osiedli mieszkalnych. Poza Rychłowicami, jedynie w Praszce, stan. 2, odkryto budynek mieszkalny o konstrukcji słupowej, z paleniskiem w części centralnej⁴⁷.

Instytut Archeologii
Uniwersytetu Łódzkiego

Radosław Janiak

THE LUSATIAN CULTURE SETTLEMENT IN RYCHŁOWICE, SITE 1
WIELUŃ DISTRICT, SIERADZ PROVINCE

Rychłowice, site 1 is situated about 3 km to the south of Wieluń between Rychłowice and Nowy Świat valley. It is on the high hill which was partially destroyed due to gravel exploration there. Two seasons of rescue excavations uncovered 26 settlement pits. Five of them served domestic needs, one possessed a fire place, the other a fire place and postpits around it. Seventeen of them were farming structures. Four pits are difficult to be qualified for either group.

The pottery assemblage consists of two-conical, and vase-like vessels, amphoras, egg-like pots, mugs, scoopers, bowls and plates.

Bronze artefacts are worth mentioning, namely a little spearhead, ring and ear-ring.

Pottery forms of Rychłowice and their ornamentation classify the site to the fifth period of Bronze Age (900–700 BC acc. to O. Montelius). At the site there appeared pottery material characteristic for Kępno undergroup of the Upper-Silesian-Little Poland Lusatian culture.

⁴⁶ Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska...*, cz. I, s. 144.

⁴⁷ Kaszewski, *Kultura łużycka...*, s. 138.